1. Tefsir İlminin Tanımı ve Amaçları

YORUMLAYALIM

"Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifa ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet kaynağı olan Kur'an geldi."

(Yûnus suresi, 57. ayet)

Yukarıdaki ayeti okuyarak ayetin anlamını yorumlayınız.

Tefsir, Kur'an ayetlerinin okunuşlarını, manalarını ve taşıdıkları hükümleri inceleyen ve bununla ilgili usul ve teknikler ortaya koyan ilimdir.

O, Kur'an-ı Kerim'i Allah'ın (c.c.) muradına uygun bir şekilde anlaşılmasını hedefler ve buna yönelik yöntem ve teknikler ortaya koyar. Tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilimlere zemin hazırladığından, ilimler arasında özel bir konuma sahiptir. Tefsir ilmi ile uğraşan, özellikle Kur'an'ı tefsir eden kimseye müfessir denir. Tefsir tarihi ise başlangıçtan günümüze kadar Kur'an'ı anlama konusunda yapılan çalışmaları, belirli bir disiplin anlayışı içinde ele alan ilim dalıdır.

Kur'an-ı Kerim insanlığa şifa, rehber ve rahmet kaynağı olmak üzere[1] Yüce Allah tarafından Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirilmiş son kitaptır. İnsanların dünya ve ahiret mutluluğunu gaye edinen Kur'an, itikadi, ahlaki ve hukuki alanlarda insanlığa yol gösteren bilgi ve ölçüler sunar. Müslümanlar dinlerini, hayatın anlam ve amacını, nasıl yaşamaları gerektiğini öncelikle ondan öğrenirler. Böylece duygu ve düşüncelerini, söz ve davranışlarını geliştirme imkânı bulurlar. Bu nedenle Kur'an'ın tefsirine her zaman ihtiyaç duyulmuştur. Tefsire ihtiyacın sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

ARAŞTIRALIM

Kur'an'da mecaz, kinaye, teşbih gibi edebi sanatlar içeren birer ayet araştırınız.

Kur'an'ın ilk tefsir edeni, Kur'an'ın kendisidir. Peygamberimiz (s.a.v.) de risalet görevinin bir gereği olarak açıklanmaya ihtiyaç duyulan bazı ayetlerini tefsir etmiştir. Onun ahirete irtihal etmesi, ardından İslam'ın daha geniş bir coğrafyaya yayılması ve yeni birtakım meselelerin ortaya çıkması Müslümanları Kur'an'ı tefsir etmeye yöneltmiştir.

Ayetlerin doğru anlaşılması için, içinde geçen kelime ve kavramların incelenmesi gerekir.

Kur'an'da mecaz, kinaye, teşbih gibi edebi sanatlar bulunur. Bu sanatları kavranması için tefsire ihtiyaç vardır.

Kur'an-ı Kerim'de güneş, ay gibi gök cisimlerinin durumları,[2] göklerin ve yerin yaratılması, kâinatın işleyişi, dünyanın düzeni gibi hususları bildiren ayetler, farklı bilimsel alanlardan istifade edilerek tefsir edilir.

Kur'an'ın evrensel mesajı, tefsir sayesinde anlaşılabilir. Bunun için Kur'an günümüzde pek çok dile çevrilmiştir.

"O (Allah), gökleri ve yeri örneksiz yaratandır..."
(Bakara suresi, 117. ayet)

Tefsir ilminin amacı, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin mana ve maksatlarını açıklayarak Kur'an'ın anlaşılmasına yardımcı olmak ve insanlığa bu ilahi mesajı tanıtmaktır. Bir ayeti tefsir ederken o ayetin indiği dönemi ve inişine sebep olan soru veya olayı bilmek, ilgili diğer ayetleri göz önünde bulundurmak gerekir.

1 bk. Yûnus suresi, 57. ayet.
2 bk. Enbiyâ suresi, 30. ayet.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran özelliklerin başında, onun vahye muhatap olması gelir. Çünkü insan algıladığı şeyler üzerinde düşünme yeteneğine sahiptir. Yüce Allah'ın mesajlarını insana iletmesinin sebebi de budur.

Kur'an insana rehberlik eder ve onu doğruya yönlendirir. Bu yönlendirme, Kur'an'ın doğru anlaşılmasına ve yaşanılan çağla ilişkisinin doğru kurulmasına bağlıdır. Bunun için öncelikle Kur'an'ın insan hayatındaki rolünün kavranması ve Kur'an'la insan arasında sağlıklı ve canlı bir ilişkinin kurulabilmesi gerekir. Tefsir bu amacın gerçekleşmesini sağlamaya çalışan ilimdir. Kur'an, indirildiğinden bu yana insanlık tarihinin en fazla okunan ve yorumlanan kitabıdır.[3] Yüce Allah, bu kitabı daha iyi anlaşılsın diye elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun mensup olduğu kavmin diliyle göndermiştir. Diğer peygamberler de kendi kavimlerinin diliyle vahiy almıştır. Nitekim ayette **"Biz her peygamberi ancak kendi kavminin dili ile gönderdik ki onlara iyice anlatabilsin..."**[4] buyurulur.

Her insan Allah'ın (c.c.) kitabını indirildiği dilden okumak ve anlamak imkânına sahip olmayabilir. Bundan dolayı Kur'an, Arapçayı bilmeyenler için farklı dillere çevrilmiş ve tefsirleri yazılmıştır. Çeviriler Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılmasında tek başına yeterli değildir. Kur'an, lafzı ve anlam derinliğiyle eşsiz bir kitaptır. Onun anlamının ve edebî inceliklerinin çeviriye aktarılması mümkün olmadığından tefsiri yapılmalıdır. Tefsir de Allah'ın (c.c.) vahiyle gelen sözlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Allah'ın (c.c.) ilmi o kadar geniştir ki, biz ancak O'nun Kur'an'da olan sözlerini anlamakla ve uygulamakla sorumluyuz. Şu ayet O'nun ilminin sınırsızlığını anlatır: **"De ki, Rabbimin sözlerini (bilgisini) yazmak için denizler mürekkep olsa hatta bir o kadar da eklense denizler tükenir, Rabbimin sözleri yine tükenmez."**[5]

Kur'an'ı anlamada, onun ilke ve yöntemlerine bağlı kalmak, ayetlerin gerçek anlamlarına ulaşabilmek açısından çok önemlidir.Tefsir ilmi oluşturduğu alt disiplinlerle Kur'an'ı her yönüyle derinlemesine inceler, Kur'an üslubunun niteliklerini açıklar. Kelimelerin ve terkiplerin hakiki, mecazi ve kinayeli manalarını, işaretlerini, delaletlerini gösterir. Kur'an lafızlarını sınıflar ve inceler. Anlam yönünden kapalı lafızlara açıklık getirir, kıssalara ve olaylara dair bilgiler verir, Kur'an'daki Arapça olmayan kelimeleri ve eş anlamlı ifadeleri inceler, ayetlerin indiriliş sebeplerini, nâsih ve mensûhunu açıklar. Böylece Tefsir ilmi, Kur'an ayetlerinin doğru anlaşılmasında önemli bir görev yerine getirir.

3 Muhammed Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, s. 23.
4 İbrâhîm suresi, 4. ayet.
5 Kehf suresi, 109. ayet.

NOT EDELİM

"De ki, Rabbimin sözlerini (bilgisini) yazmak için denizler mürekkep olsa hatta bir o kadar da eklense, denizler tükenir, Rabbimin sözleri (ilmi) yine tükenmez."

(Kehf suresi, 109. ayet)

NOT EDELİM

"Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık..."

(Hucurât suresi, 13. ayet)

Kur'an, ayetleri üzerinde derinlemesine düşünmemizi ister.[6] Bu tür tavsiyeler; Kur'an'ın açıklanıp yorumlanması gereken bir kitap olduğunu göstermektedir. Bu nedenledir ki Hz. Peygamberle başlayan tefsir faaliyeti onun vefatı sonrasında da devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Sahabe, Kur'an ayetlerini kendi dillerinde olduğu için kolayca anlıyorlardı. Ayrıca onlar ayetlerin iniş sebeplerini de biliyorlardı. Bazen gelen ayetlerde anlamadıkları bir şey olursa Hz. Peygamber'e soruyor ve ondan öğreniyorlardı. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Kur'an ayetlerinin tefsir edilmesi çalışmalarına devam edildi. Çünkü İslam hızla yayılmaktaydı ve yeni Müslüman olan toplumlar Kur'an'ın indirildiği dili bilmiyorlardı. Ayrıca bu insanların ayetleri doğru anlamaları için vahyin geldiği ortamı ve ayetlerin iniş sebeplerini de bilmeleri gerekiyordu. Bu süreç içerisinde tefsir ilmi daha kapsamlı ve uzmanlık gerektiren bir ilim dalına dönüştü.

Her ilim dalının olduğu gibi Tefsir ilminin de kendine özgü kavramları vardır. Tefsîr, te'vîl, tercüme ve meal bu ilmin temel kavramlarıdır.

BİLGİ KUTUSU

Tefsir ile Tevilin Farkları

Tefsir ve tevil kavramları arasında bazı anlam farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıkları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Tefsir, Hz. Peygamber ve sahabeden geldiği için kesinlik arz eder; ancak tevil herhangi bir karîneden (delilden) dolayı lafzın muhtemel manalarından birisini tercih etmek anlamı taşıdığı için katiyet (kesinlik) ifade etmez. Çünkü kaynağı itibariyle tefsir tevkifî/ilahi beyanlara, tevil bireysel ictihâtlara dayalıdır.
2. Tefsir, genellikle ayetlerin lafızlarında, tevil ise manalarında görülür. Başka bir ifadeyle tefsir lafzın gerçek anlamını ve konusunu beyan ederken, tevil lafızlarda kastedilen anlamları ortaya koyar.
3. Tefsirde hakikate delalet ettiği için ekseriyetle tek bir anlam, tevilde ise yoruma müsait olması nedeniyle birden çok anlam söz konusudur.
4. Tefsir hakikat yoluyla lafızların zahirî manalarını, tevil ise onların içsel anlamlarını ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan tanımlarda her ne kadar tefsirle tevil arasında birtakım farklılıklar gözetilmiş ise de günümüzde tevil yerine de tefsir kavramı kullanılmaktadır.

(bk. Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, C 1, s. 20; İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 214-215)

6 bk. Muhammed suresi, 24. ayet.